

**РЕФЛЕКСИ ЕТИМОЛОГІЧНИХ [О], [Е] У ГОВІРЦІ
СЕЛА ПОГУЛЯНКА МАНЕВИЦЬКОГО РАЙОНУ
ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

У статті проаналізовано рефлекси етимологічних [о], [е] у говірці села Погулянка Маневицького району Волинської області. У наведених прикладах відбиті особливості західнополісько-середньополіських говірок. Зафіксовано різні відповідники етимологічних [о], [е] залежно від позиції у слові.

Ключові слова: територіальні говірки, рефлексія, наголошена / ненаголошена позиція, закритий / відкритий склад.

Книш Н. Рефлексы этимологических [о], [е] в говоре села Погулянка Маневицкого района Волынской области.

В статье проанализированы рефлексы этимологических [о], [е] в говоре села Погулянка Маневичского района Волынской области. В приведенных примерах отражены особенности западно-среднеполесских говоров. Зафиксировано разные соответствия этимологических [о], [е], в зависимости от позиции в слове.

Ключевые слова: территориальные говоры, рефлексия, ударная / безударные позиция, закрытый / открытый слог.

Knish N. The reflexes etymological [o], [e] in the dialect of the village Pogulyanka of district Manevichy of Volyn region.

The article analyses reflexes etymological [o], [e] in the dialect of the village Pogulyanka district Manevichy of Volyn region. The features dialects in the westernpolessky-easternpolessky regions are removed in the resulted example. Different accordance of sounds of etymological equivalent [o], [e], depending on the position in the a word are fixed.

Key words: local dialects, reflexes, stressed/unstressed position, closed/open composition

Постановка наукової проблеми. Вивчаючи територіальні говірки мови будь-якого народу, особливу увагу слід звернути на фонетичний рівень. Фонетика дає можливість зрозуміти вимову слів та звуковий склад мови в певні періоди кожної епохи. Одним із найцікавіших діалектних фонетичних явищ є говірковий вокалізм. **Темою дослідження** обрано особливості говіркового вокалізму с. Погулянка Маневицького району Волинської області.

Актуальність дослідження безперечна, оскільки говірка села Погулянка належить до перехідних західнополісько-середньополіських говірок і ще не повністю вивчена та досліджена. Одним із найцікавіших аспектів вокалізму названої говірки є рефлексія етимологічних [о] та [е].

Мета роботи – простежити рефлексію названих фонем залежно від позиції у слові та встановити їхні звукові відповідники.

Насамперед зазначимо, що рефлексія етимологічних [o] та [e] залежить від наголосу. У ненаголошеній позиції у вокалізмі говірки зберігаються етимологічні [o] та [e], і це не залежить від характеристики складу – відкритий чи закритий: *мос'ток, 'радос'т', спод'ница, ко'нец* [1]: */бе'жи поди'виса ч'і у ї'вана мос'ток зак'ритиї / бо зноў коро'ви ту'дойу 'п'їїдут//; / 'кол'а / пере'ка'жи в тої ко'нец / шоб 'заўтре с'у'да коро'ви г'нали //; / 'тоже ме''н'і 'радос'т' / йак ма'леїк'і 'д'ети //; / та'ка спод'ница / та'ка спод'ница // і ку'да йе'ї 'мати 'дивитса? //*

У наголошеній позиції вони мають різні звукові відповідники. Так, наприклад, у наголошеному закритому складі [e] рефлексує переважно в [o]: *л'од, ш'ч'отка, с'тол'а*, хоч досить часто трапляється і рефлекс [и], цим можна пояснити паралельний варіант *ш'читка*, а також *шис'т', пич* [2;265]: */то тра / тої л'од по'сипати 'сол':у / бо ше хто впа'де //; / а с'тол'а то'д'е 'низ'ка бу'ла//; /т'отко/ в вас 'тейї тра'ви / шо ш'ч'от'к'і 'робл'ат / не''ма 'часом? //; / го'дин де в шис'т' / ран'ш не''буде //; / ка'заў в'е'тал' / шо 'заўтре п'риїде пич то'б'е ро'б'іти //*

На місці етимологічного [o] в наголошеному закритому складі виступає його рефлекс [и]: *виз, хвист, вин, миї, твиї, нич, кин', бик* (у значенні "сторона чогось"), *ба'тиг, 'жинка, рик, стил*: */ 'бил'ше 'с'ена ўз'мем / бо миї виз ў поўто'ра 'раза 'бил'шиї чим 'тийї //; / по'їехаў вин ўже //; / тої твиї / тан'о / там / 'тоже буў'??; / а то'п'ір/ вз'ми те 'с'ено обску'би / і да'ваї с'у'да / хаї не''сунетса / йак тої хвист//; / 'ц'елиї ден' си'д'ели/ а йак нич/ то ўже тра 'їехати//; / а ч'її ц'о кин' 'тамека па'сец':а?//; / тої бик поп'рав / тої бик //; / под 'лавкойу де''с' ба'тиг був / даї с'у'да //; / 'жинка де''с' 'чула / шо на 'новиї рик дошч 'пийде //; / то 'того 'вечора 'з'азуїут ту со'ломку / ч'і 'с'ено і / кла'дут на стил / под нас'тилницю //*

Перед складом з наголошеним [y], а також у ненаголошеному складі, у вимові жителів села спостережено незначне наближення [o] до [y]: *по'гано, зо'зул'а*: */ по'гано / не так йак те''пер // а'ле було луч 'ж'іти //; / зо'зул'а / зо'зул'а // во'на не ви'сед'уйе н'і'коли сво'їїх //*

У ненаголошеній позиції у префіксі *під-* також збережено рефлекс [o] з наближенням до [y]: *по'д'перти, по'д'палити, по'д'казати*: */ а йа ж''' ка'заў / шо йїх не''ма / бо 'хата по'д'перта / де''с' пош'ли //; / а ў'чора на се'л'е со'лома го'рила / кажут / шо по'д'палиў хтос'//; / тож''' по'дка'ж'іте 'д'ад'ку! / 'маїте 'совис'т'//*

У цій же позиції виступає [o] і в слові *лобо'да*, де [o] звучить чисто, на відміну від говірок інших населених пунктів, де в цій позиції може виступати [y] або *o̞*: */ зноў / 'тейї лобо'ди нарo'ло / зноў тра їти са'пати //*

У вокалізмі говірки зафіксоване явище наближення голосних: *oⁿ, eⁿ-и^e*: *не''с'ти, со''б'і, ме''н'і, зе''м'л'а*: */ то''б'і ўже те не тра?// бо до ї'вана зане''с'ти ше в'чора тра було //; / то ї си''ди со''б'і / хот' до 'ноч'і / а ме''н'і ўже їти тра //; / н'е / ше 'рано гур'к'і 'сийати / шеї зе''м'л'а хо'лодна //*

Знаходячись у позиції після шиплячих [o], [e] рефлексують в [o]: *'чорний, 'вечор: / а п'р'їде 'вечор / йак смер'кайе// і'дут х'лотци з дев'чатам'і спе'вайут //*.

Висновок. Рефлексація фонем [o], [e] у досліджуваній говірці залежить від наголосу. У ненаголошеному складі, крім різних відповідників, може відбуватися наближення голосних [o^н], [e^н], [e^н]: *не^н'с'ти, со^н'бі*. У словах типу *зо^н'зул'а, по^н'гано, по^н'д'перти* зафіксовано незначне наближення до [y]. Тому, беручи за основу результати дослідження, можна стверджувати, що говірка села Погулянка Маневецького району Волинської області належить до перехідних західнополісько-середньополіських говірок, проте переважаючими є ознаки західнополіського діалекту.

Література

1. Атлас української мови : у 3 т. – Т. 2 Волинь. Наддністрянщина. Закарпаття і суміжні землі / АН УРСР, Ін-т мовознавства імені О. О. Потебні, Ін-т суспільних наук. – К. : Наук. думка, 1988. – 522 с.: карти.
2. Жовтобрюх М. А. Історія української мови. Фонетика / М. А. Жовтобрюх, В. М. Русанівський, В. Г. Скляренко – К. : Наук. думка, 1979. – С. 261–307.
3. Шевельов Ю. Історична фонологія української мови / Ю. Шевельов; пер. з англ. С. Вакуленко, А. Даниленко. – Х. : Акта, 2002. – 1054 с.